

דבר העורך

אָבֵי אֲבֵי רַכְבּ יִשְׂרָאֵל וּפְרָשֵׁיו

רבבות אלפי ישראל עטופים באבל בימים אלו על פטירתו של מרן ראש ישיבת פוניב'ז הגאון הגדול רבי יחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה"ה שעלה בסערה השמימה מתוך עסק התורה בעומק העיון ביום י' סיון תשפ"ג, וכידוע כל ימיו עסק בהדרכת אלפי התלמידים ללמוד תורה כראוי.

ונצטט מדבריו כמה נקודות הקשורות לגיליון הנוכחי.

כתוב בגמ' ליגמר והדר ליסבר, רוב היום צריך להיות למיגמר ללמוד ולחזור, ההבנה זה דבר גדול מאוד, אבל היסוד של ההבנה הוא על ידי הדיעות, ואם יתחיל למיסבר לפני הלמיגמר ההבנה לא תהיה ישרה, ולכן צריך להקדים את הלמיגמר. ובימינו השתבשו דרכי הלימוד, שכבר מגיל צעיר מתחילים יותר מדאי עם ההבנה, וזה דבר שמאוד מזיק (דרכה של תורה עמוד עא).

לימוד בהבנה בערך, אינו לימוד כלל, וכן העיסוק בדברים של בערך, מרגילים את הלומד לומר סברות שהוא עצמו לא מבין, ולכן רק אחרי שנתגדל בתורה ראוי להתעסק בדברים עמוקים, שהם כבר בהשגתו (דעת מבינים עמוד לט).

לומד צעיר, אם מעמיק יותר מידי בלי ביקורת של בר סמכא, שכלו מתעקם בלי שמרגיש, וזה דבר נורא שיש בעלי כשרון שכלל שהם יותר מתעמקים הם יותר מתעמקים, וכך הם מתבזזים, והיו כמה אברכים שהרגישו כך על עצמם, ובאו לתקן את שכלם על ידי שמיעת שיעורים, אבל כמה שיותר מוקדם זה יותר כדאי, ואחר כך זה קשה (דעת מבינים עמוד כד-כה).

יהי רצון שזוכה ללכת בדרכיו, להשיג מקצת ממעלותיו, ולראות בקיום הכתוב (מלאכי פרק ג פסוק כד) וְהָשִׁיב לִבְ אַבּוֹת עַל בְּנֵים וְלִבְ בְּנֵים עַל אַבּוֹתָם, כאשר יקיצו וירננו שוכני עפר, בבאיאת משיח צדקנו במהרה בלימינו אמן.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'מצות הבנת התורה'

לְהִבִּין אִמְרֵי בְּיָנָה

תקציר: סדרת הגיליונות בנושא מצות תלמוד תורה; החלק הראשון: ללמד את בנו תורה. גיליון 392 - 'גדר חיוב האב ללמד את בנו תורה'. גיליון 393 - 'בן חמש שנים למקרא'. גיליון 394 - 'מנהג תלמודי התורה בזמננו'. גיליון 395 - 'פולמוס החיידרים בזמננו'.

החלק השני: ללמוד בעצמו תורה. גיליון 396 'מצות תלמוד תורה'. גיליון 397 'מצות ידיעת התורה'. הגיליון הנוכחי 398 מצות הבנת התורה.

1. להבין ולהשכיל

מצות תלמוד תורה היא להבין ולהשכיל, ומבואר בגמ' שההבנה נעשית במספר שלבים. השלב ראשון הוא 'ליגמר'

מספר גדול

במלאת השבעה להסתלקותו לגני מרומים של
מרן ראש הישיבה
רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

תמקיים א"ה

עצרת הספר גדול

להעלות את זכרו הטהור בדברי חיזוק והתעוררות

ישראל דברים

הגאון הגדול ר' גבריאל יוסף לוי שליט"א
ראש ישיבת באר התורה

הגאון הגדול ר' יהושע מישקובסקי שליט"א
ראש ישיבת אמרי משה

ביום תמישי פרשת שלח - י"ט סיון תשפ"ג

בבית הכנסת מינסק קרלין

רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים 3:00 - 2:00 בצהריים

וכן בית ישראל יבכו את העריפה אשר שרף ד'

ליסבר', ויש שפירשו (הובא להלן) שהגמ' בע"ז מדברת רק כשאינו יכול להבין ואז לפחות שיגרוס בלי להבין. ואילו הגמ' שלבת מדברת שיכול להבין, ולכן שילמוד בהבנה בסיסית, ואח"כ ליסבר בהבנה עמוקה].

אמירה בהבנה בסיסית: יש לציין שישנו פירוש אחר בגמ' דלא כרש"י, כמבואר **במהרש"א** (חידושי אגדות) ובע"ז **יוסף** (על עין יעקב) בשם הגר"א, שבאמת צריך להבין מה שלומד, וכוונת הגמ' שילמוד למרות שקשה לו ממקום אחר, אבל את פירושה הסוגיא הבין היטב. ולפי דבריהם, אין ראייה מהגמ' שיש תועלת בלימוד בלי הבנה כלל. אולם רואים במהרש"א שהבין בכוונת רש"י שיש ענין לגרוס אפילו שאינו מבין כלום.

4. פולמוס גדולי הפוסקים

נחלקו גדולי האחרונים, האם הלומד תורה בלי הבנה ללימוד נחשב כלימוד, או שאי ההבנה גורמת שאינו מקיים מצות תלמוד תורה, כלומר שהשאלה היא בגדרי ההלכה, האם מקיים בכך מצות תלמוד תורה, או דלמא הוא רק שלב מקדים ללימוד, ואינו בגדר לימוד התורה. ויש במחלוקת זו כמה נפק"מ.

א. בדברי תורה שאומרים אחרי ברכת התורה בבוקר בשביל שיהיה עובר לעשייתן, האם צריך להבין את המילים שאומר, או שמספיק לומר בלי להבין. ב. לומד בלי הבנה כגון סופר סת"ם, האם צריך לברך בברכות התורה. ג. בכור שצריך לצום בערב פסח, וסיים מסכת בלי להבין, האם מותר לו לאכול. וכן ביטענת הימים האם מותר לאכול בשר בסיום מסכת בלי להבין. ד. שנים מקרא ואחד תרגום, האם מקיים תקנת חז"ל בקריאת הפרשה בלי להבין. ה. קביעות עיתים לתורה, אם מקיים על ידי לימוד בלי הבנה.

עוד צריך לבאר, האם כל חלקי התורה שוים לענין הלומד בלי הבנה, או שיש הבדל בענין הבנת הלימוד, בין לימוד תורה, נביאים וכתובים, תורה שבעל פה, גמרא, זוהר, תהלים, קריאת התורה בבית הכנסת, אמירת שנים מקרא ואחד תרגום? בין קורא בלשון הקודש לשאר לשונות? בין יכול להבין לאינו יכול להבין? ואם כן ממה נובע ההבדלים?

5. בלי הבנה אינו לימוד

שכר הליכה בידו: מבואר בגמ' (ברכות דף ו'): אמר רבי זירא אגרא דפרקא רהטא. ופירש רש"י (ד"ה אגרא דפירקא) עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גירסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד. רואים מרש"י ש"לימוד" פירושו שלאחר הקריאה יודעים מה שקראו, אבל לימוד שמתחילה ידוע שאחר כך לא ידע מה שלמד, לא נחשב לימוד, ולכן עיקר השכר הוא על שבא לשמוע את הדרשה, ולא על הלימוד עצמו.

מבואר **במשנה** (אבות פרק ה משנה יד) ארבע מידות בהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. ופירש ר' **עובדיה מברטנורא** (וראה תוס' יו"ט שם) הלומד ואינו מבין שכר הליכה בידו. דין זה נפסק **ברמ"א** (סימן קנה

= הבנה בסיסית, השלב שני הוא 'ליסבר' = הבנה לעומק. גם אדם שלא מבין, עליו ללמוד לפחות את השלב המקדים של גירסה = בלי הבנה, ויש מפרשים בהבנה בסיסית.

כעין זה זיהו מציון בלימוד תורה לבנו שיש 3 שלבים מקבילים, השלב הראשון הוא לימוד המקרא והמשנה, למרות שעדיין לא מבין לעומק, והשלב השני הוא לימוד הגמרא, שהוא לימוד בעומק. ויש שלב מקדים לפני שנכנס למלמד תינוקות, בו מלמדים את הילד פסוקים כמו תורה ציוה, אפילו שאינו מבין את המשמעות של הפסוקים.

2. ליגמר והדר ליסבר

ההבנה: מבואר בגמ' (שבת דף טג.) ליגמר איניש, והדר ליסבר. ופירש רש"י לגרוס שמעתא מרבו, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. כלומר שהשלב הראשון הוא ההבנה הבסיסית 'ליגמר איניש', ואחר כך צריך להגיע לשלב הבא של 'והדר ליסבר'.

כעין זה מבואר בגמ' (עבודה זרה דף יט.) אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה, **שנאמר** (תהלים) פרק א פסוק ב) פְתוּרְתָהּ ה', והדר וּגְתוּרְתוֹ יִהְיֶה. ופירש רש"י (שם) שילמד מרבו את גירסת התלמוד ופירושה, עד שתהיה שגורה בפיו, ואחר כך יעיין לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ.

ומבאר **המהר"ל** (ביאורי אגדות ע"ז שם) את כוונת הגמ', שלא ילמד קצת תורה ויעיין כל הזמן במה שלמד, אלא ילמד תורה עד ששגורה לו בפה, ואחר כך יעיין, כי כל זמן שאין לו ידיעת התורה, לא יוכל עדיין לקנות את עין התורה. וביאר **המהרש"א** (חידושי אגדות ע"ז שם) שבתחילה התורה שלומד היא תורת ד', ושוכחה ואינו קונה אותה קנין בנפשו, ובסוף נעשית תורתו כאשר הוגה בה ושגורה בפיו, ונעשית קנין בנפשו ואינו שוכחה.

3. מעלת הגירסה

חיבור לתורה: מבואר בגמ' (עבודה זרה דף יט.) אמר רבא לעולם ליגריס איניש, ואפילו ששוכח ואפילו שלא יודע מאי קאמר, **שנאמר** (תהלים) פרק קיט פסוק כ) גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָהּ, ומקור הדבר מכך שכתוב 'גרסה' ולא כתוב 'טחנה'. ומפרש רש"י אפילו שרבו לא יודע לפרש לו כלום. ומבאר **המהר"ל** (ביאורי אגדות עבודה זרה דף יט. ועוד מקומות בספרי המהר"ל) את הטעם, משום שסוף סוף הוא מתחבר לתורה, ויש לו דיבוק לתורה על ידי הדיבור, ושם בעל תורה עליו, אך בשומע לבד לא, רק אם הוא מבין. וכן כתב **בדרך עיון**, (אבות פרק ה משנה יד), שהקורא בפיו גם בלי הבנה נחשב לימוד, אבל אם רק שומע ואינו מבין לא נחשב לימוד.

[לכאורה הגמ' בע"ז סותרת לגמ' בברכות 'אגרא דפרקא רהטא' (מובא להלן), ולפי דברי המהר"ל והדרך חיים אפשר ליישב, שאם אומר בפיו יש בזה ענין אפילו שאינו מבין כמבואר בגמ' בע"ז, אבל בשמיעה בלי הבנה אינו לימוד כמבואר בגמ' בברכות.

לכאורה הגמ' בע"ז סותרת את הגמ' בשבת 'ליגמר והדר

דארהקתא לעשה תמיז

כח התורה: כתוב **בוזרה הקדוש** (פרשת וישב דף קפה), הובא בספר **אוצר יד החיים** (אזר רסט), שכל דברי התורה שלא יכול היה להשיגם כראוי, והשתדל בהם, כולם נכנסים למעיו ומתקנים והתורה תדבר בו, זהו **שכתוב** (משלי פרק ו פסוק כב) וְהִקְצִיזוֹתָ הָיָא תְּשִׁיחָךְ.

כתב **בספר חסידים** (סימן תתשס"ד) אדם שטורח בעולם הזה להבין את התורה, למרות שאין לו לב עתה, יהיה לו לב במתיבתא דרקייעא. וכן כתב **הצ"ח** (בהקדמה) לגבי אגדות הש"ס למרות שאין בידו להבין עומק חונתם, יש ועלת בלימודו שיזכה ללמוד ולהבין לעתיד לבוא. כעין זה מבואר **במעבר יבוק** (מאמר ג שפתי רגנות פרק כו, פרק לא) כל מי שטורח ולא הבין, יזכה להבין בגן עדן, ופירש בכך את מאמר חז"ל 'ליגמר' בעולם הזה, והדר 'ליסבר' בעולם הבא. ותיקון גדול לעולם הארץ לקרות בכל יום פרשת השבוע או חציה, ובוזה יזכה להגות בה גם בגן עדן.

חדש **בשו"ע הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיפים יב יג) ומכל מקום צריך האדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין, ולעתיד לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו.

מבואר בדברי **החיד"א** בספרו **מורה באצבע** (סימן ב אות מג-מד) בלימוד משניות ישתדל להבין פירוש המילים אף שלא יבין פירוש הענין באמת. כי יש מי שכתב שבלי הבנה אינו נחשב לימוד כלל. אבל לימוד ספר הזוהר מרומם על כל לימוד, שאפילו אינו מבין מה שהוא אומר, הוא תיקון גדול. ובהערות שם (הוצאת אהבת שלום אות יט כ) האריך לבאר ענין זה. וכתב **בשו"ת חיים שאל** (חלק א סימן עה) בשם **האריז"ל** שציוה לאדם ששב בתשובה, ללמוד 5 דפים של זהר בכל יום, אפילו שאינו מבין.

שכרו איתו: כתוב **בוזרה הקדוש** (פרשת קדושים דף פה): מי שתשוקתו לעסוק בתורה, ואינו מוצא רב שילמדנו, ולומד באהבת התורה בגמגום בלא ידיעה, כל דיבור ודיבור עולה למעלה, והקב"ה שמח באותו דיבור ומקבל אותו, ועושה מהם אילנות גדולים, וזהו **שכתוב** (משלי ה) בְּהִקְבָּתָהּ תִּשְׁנָה תְּמִיד.

ומסופר בספר **רחמי האב** (ערך לימוד) על סנדלר אחד שלא ידע ללמוד, וגמר כל שנה את הש"ס באמירה בעלמא, והיה צלם אלוקים על פניו כאחד הגדולים.

ללמוד הפירוש, ושונה מתפילה שמועיל גם בלי הבנה, כי הקב"ה מבין כוונתו.

6. גם בלי הבנה נחשב לימוד

סגולת התורה: לדעת **הרמח"ל** (בסוף מאמר דרך עץ חיים, הודפס לאחר המסילת ישרים), מקיימים מצות תלמוד תורה גם בלי הבנה. והרחיב בזה בספרו **דרך ה'** (חלק א פרק ד וחלק ד פרק ב) וחילק בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. ודייק כן הרמח"ל בדרך עץ חיים מלשון **הפסוק** (יהושע פרק א פסוק ח) וְהִקְיֶתָּהּ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה, ולא כתוב 'והבנת' בו יומם ולילה, מוכח שהקריאה אפילו בלא הבנה נחשבת לימוד. (מקורות נוספים לכך הובאו בספר בתורתו יהגה חלק א עמוד קכט הערה 8).

וכעין זה כתב **במקור חיים** (לבעל החוות יאיר) שקדושת הלשון משוי רחישת שפתיו לימוד, ועל כן גם עמי הארץ יש להם שכר בעולם.

וכן בספר **בית יששכר** בשם אביו (הובא במראית העין), חולק על המג"א וסובר שמקיים מצות תלמוד תורה אפילו בלימוד בלי הבנה, ומוכיח כדבריו, שהרי רבא אומר בגמ' בעבודה זרה שצריך לגרוס אפילו בלי הבנה, משמע שמקיים מצות תלמוד תורה.

ו**כתב החיד"א** (מראית העין ע"ז דף יט). ליישב שלא יהיה קושיא מהגמ' על המגן אברהם, שכן דברי רבא לגרוס אפילו שלא יודע מאי קאמר, נאמר רק במי שאין בידו להבין, אך אם יכול להבין ואינו מבין, אינו מקיים מצות תלמוד תורה, כפי שפסק המגן אברהם. ומוסיף שאם מבין פירוש התיבות,

סעיף א) מי שאינו יודע ללמוד, ילך לבית המדרש ושכר הליכה בידו.

ו**כתב המשנ"ב** (סימן קנה ס"ק ו, ס"ק ט) שאפילו אם אינו מבין מה שלומדים, מכל מקום העכבה בביהמ"ד מצוה היא. ואם אינו מבין בהלכות, לימוד כל מה שיודע. ובזמננו יכול ללמוד בספרים שתורגמו ללשון אשכנז. וכן כתב **בחפץ חיים** (פתיחה עשין סעיף יב) שכל אדם יכול לקיים מצות תלמוד תורה, הלמדן לפי למדנותו, ומי שאינו למדן יכול ללמוד ספרים שתורגמו ללשון אשכנז. פשטות דבריהם, שבלי הבנת הלימוד אינו מקיים מצות תלמוד תורה.

וכן כתב **הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל** (חידושי הגר"ח הוספת נספחים, במכתב הסכמה מתאריך טו אדר א תרע לספר "דרך החינוך" ביאליסטוק תר"ע, בעניני לימוד תורה שבכתב לתשב"ר) ויסוד הלימוד הוא שיבין וידע מתוך התורה את האמור בה, בפשט הברור המתאים עם ההלכה, ואשר ישאלו לו בעל פה ידע שהוא זה האמור בתורה, וכמובן שכל לימוד בלא ידיעה והבנה אינו לימוד.

נפסק **בשו"ע** (סימן ג סעיף א) שקבעו לומר אחר פרשת התמיד, איזהו מקומן, וברייאת דר' ישמעאל, כדי שיזכה כל אדם ללמוד בכל יום מקרא (יברכך), משנה (איזהו מקומן), וגמרא (ברייאת דר' ישמעאל הנחשב כמו גמרא שהמדרש כגמ'). וכתבו **המגן אברהם** (ס"ק ב) ו**הפמ"ג** (ס"ק ב) ו**השו"ע הרב** (סעיף ב) ו**המשנ"ב** (ס"ק ב) שאינו נחשב לימוד המשנה והברייאתא כי אם כשמבין, אבל אם אומר המשנה והברייאתא ואינו מבין אינו נקרא לימוד, ולכן צריכים

יעסוק בו יומם ולילה, שכרו איתו ופעולתו לפניו. והוסיף שיש סגולה מיוחדת בקריאת התורה, והוא הדין בקריאת נביאים וכתובים, אפילו בלא הבנה - וכל שכן שיש מעלה בהבנה והשגת תעלומתה, והשגות אלו הם דוקא בקריאה בלשון הקודש ולא בלשון אחר.

ולדעת **המהרי"ל דיסקין זצ"ל** (מובא בספר תורתו יהגה חלק א עמוד קכז), **והג"ר אריה צבי פרומר הי"ד** (שיח השדה שער ברכת השם סימן א, וראה שו"ת ארץ צבי סימן כ), רק בתורה שבכתב יש את הענין שנחשב לימוד גם בלי הבנה, אבל בנביאים וכתובים וכל שכן בתורה שבעל פה, לא נחשב לימוד בלי להבין. וביאר הג"ר אריה צבי פרומר (שם), בחמשה חומשי תורה עצם המילות יש בהם קדושה, אבל בתורה שבעל פה עיקרו ביאור לתורה שבכתב, וכשאינו מבין הפירוש אינו לימוד.

ביאור החילוק בין תורה לנ"ך, ביאר **הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל** (אמת ליעקב על התורה עמוד ט מבוא ללימוד המקרא). שבתורה לשון הפסוקים ניתנו מסיני כמות שהן ממש, ולכן מקיים המצוה על ידי מקרא בלבד, אפילו שאינו מבין. אבל בנביאים שהלשון הוא מדברי הנביא, רק כאשר הוא מבין את הדברים הוא מקיים מצות תלמוד תורה. ולכן רק חומש מכונה 'מקרא' שכן בקריאתה אפילו בלי הבנה מקיים מצות תלמוד תורה.

יש לציין, שהן לפי דברי הפוסקים שמעבד ההבנה, והן לפי דברי הפוסקים שלא מעבד ההבנה, מכך שלא חילקו בין מקרא לשאר לימודים, משמע שסוברים שאין הבדל ביניהם.

8. ברכות התורה

רק במבין: מבואר **במג"א** (סימן מז ס"ק א) ו**בט"ז** (ס"ק ב) ו**במשנ"ב** (ס"ק ד) שסופר המעתיק ואינו מבקש להבין, לא צריך לברך על כך ברכות התורה, מכיון שאין זה לימוד. וכתב **באשל אברהם** (בוטשאטש סימן מז סעיף א) שגם בלימוד מקרא מעבד ההבנה, כדי שיחשב לימוד התורה. ולכן קבעו לומר תיכף לאחר ברכת התורה את הפסוקים

תמונה מכתה בחיידר 'עץ חיים' ירושלים באדיבות מכון 'ליית חן' המלמד - הג"ר זונדל קרויור זצ"ל עומד ליד הדלת - הג"ר משה אהרן שטרן זצ"ל מתכופף לילד עם הזקן השחור - הג"ר אשר ליכטנשטיין זצ"ל

אפילו שאינו מבין הפירוש האמיתי כפי שפירשו המפרשים, נחשב לימוד.

לדעת **הג"ר עקיבה יוסף שלזינגר זצ"ל** (שו"ת רבי עקיבה יוסף חלק ב סימן מ), בלימוד בלא הבנה למרות שאינו מקיים מצות תלמוד תורה הנלמד **המפוסק** (דברים פרק ה פסוק א) **וְלִמְדֶתֶם אוֹתָם**, מכל מקום מקיים בזה מצות (דברים פרק ו פסוק ז) **וְיִדְבַרְתֶּם בָּם** ולא בדברים בטלים. וכלפי זוהר כתוב מפורש שיקרא אפילו בלי להבין, והוא הדין בדברי תורה. ופוק חזי מאי עמא דבר. ויישב בכך את הקושיא עם המגן אברהם מהגמ' של גירסה בלי הבנה. וכתב המגיה (שם אות א) שלפי דבריו, גם בלימוד בלי הבנה יכול לברך ברכות התורה.

כוונה כללית: יתכן לחדש, שאפילו לשיטות שנחשב לימוד גם בלי הבנה כלל, מכל מקום צריך לדעת שאומר כעת דברי לימוד בנושא מסוים, ובלי זה אינו נחשב לימוד. וכלשון **השל"ה** (המובא לעיל) כאשר מצטט את דברי כד הקמת, הוסיף בלשונו "ובלבד שיעד שהוא קורא" ו**בתשובות והנהגות** (כרך ו סימן יא) מסתפק האם שייך דין מתעסק בלימוד התורה, והעמיד בזה מחלוקת בין **השו"ע והרמ"א** לגבי מתעסק האם יצא ידי מצות תלמוד תורה.

7. תורה שבכתב

נחשב לימוד: כתב **בשו"ע הרב** (הלכות תלמוד תורה פרק ב סעיפים יב יג) שבתורה שבעל פה הלומד בלי הבנה אינו נחשב לימוד, אבל בתורה שבכתב אם מוציא בשפתיו, גם בלי הבנת פירוש המילות נחשב ללימוד ומקיים מצות 'ולמדתם', ולכן כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחרית לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה.

[משמעות לשונו, שרק אם מוציא בשפתיו נחשב לימוד גם בלי הבנה, אבל בהרהור לא נחשב לימוד בלי הבנה. ועוד מפורש שם בקטע הקודם, שצריך ליהרר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאוזניו, ואם יכול להוציא בשפתיו ורק מהרהר אינו מקיים בזה מצות ולמדתם אותם, כמו כל המצוות התלויות בדיבור שאינו יוצא ידי חובתו בהרהור].

סוד ההשפעה: על זה הדרך, כתב עוד השו"ע הרב בספרו **ליקוטי תורה** (פרשת ויקרא דף ה), שלימוד המקרא שהוא החכמה עצמה, ממשיך אור גם בלימוד של עם הארץ שאינו מבין הלימוד, וכן לימוד אנדרתות שרובם על הפסוקים ומעט מוסר, ואינם מושגים, ולכן בכלל מקרא יחשב. וכן בלימוד הזוהר ממשיך אור אפילו בלי להבין, כיון שמדרש הזוהר נקבע על פסוקי התורה, ועוד שבלאו הכי אינו משיג את המהות אלא את ההשתלשלות. אבל בתורה שבעל פה שנתלבשה בחכמה, אם אינו מבין אינו ממשיך.

השל"ה (חלק א בית אחרון דף י), מסכת שבועות פרק תורה אור אותיות קעז-קעה) מביא את דברי **רבינו בחיי** (כד הקמת מערכת תורה עמוד תכח), שהקורא בתורה אפילו בלי להבין נחשב לימוד. ומוסיף השל"ה לדייק מלשון הפסוק 'ובתורתו יהגה' שלא כתוב 'בתורה' אלא בתורתו, כפי שיעור ידיעתו, כי גם מי שלא יודע לחבר התיבות, אם

הגדה של פסח עמוד 20), אי אפשר לעשות סיום מסכת על קריאת הגמ' בלי הבנה, ורק אם מבין את הגמ', יכול לעשות סיום מסכת, אפילו שלא למד רש"י ותוס'.

וכתב הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון פרק יב הערה א ד"ה ומי). וכעין זה בהליכות שלמה (פרק ח סעיף ב), שאם לא מדובר בסדר את המסכת, אף אם השמיט כמה מילים או שורה באיזה מקום, או קראם בהרהור, רשאי לעשות סיום. ולדבריהם מסתבר, שאם לא הבין שורה אחת, יכול לעשות סיום.

גם בלי הבנה: מאידך לדעת שו"ת אפרקסא דעניא (חלק א סימן קנד) אפשר לעשות סיום מסכת אפילו כשאינו מבין, כיון שהלימוד פועל גדולות ונצורות בהשפעת העולמות, ובוודאי עושה שמחה למסויים.

11. שיטת הגר"ח קניבסקי

להלכה נקט החזו"א כפי שהעיד בשמו הגר"ח קניבסקי זצ"ל (שער המועדים ספטימוס על הלכות פסח פרק יז הערה לג עמוד רו-רז) שנוקטים להלכה כדעת הרמח"ל שמקיים מצות תלמוד תורה אפילו כשאינו מבין, ולפי זה הורה הגר"ח כמה הוראות למעשה.

א. בכור שאין לו סיום, רשאי לעשות סיום על מסכת הוריות שלמד בשעה אחת בלי הבנה, ולאכול בערב פסח, וגם לדברי המגן אברהם שלימוד בלי הבנה אינו נחשב לימוד, בכל זאת קיים מצות קריאה (שער המועדים שם).
ב. העיד הגר"ח בשם החזו"א שאם בירך ברכת התורה ולא כיון פירוש התיבות של יברכך ואלו דברים, יצא ידי חובת הברכה, ולא רק על הפסוקים, אלא גם על אמירת המשנה של 'אלו דברים'. והוסיף הגר"ח שאפילו לשיטת המגן אברהם שאינו מקיים מצות תלמוד תורה בלי הבנה, מכל מקום ברכה שאני.

ויתכן לפרש כוונתו לפי דברי הגר"י (הלכות ברכות פרק יא הלכה טז) בשם הגר"ח שברכת התורה אינו על קיום המצוה של תלמוד תורה אלא הוא דין בפני עצמו שתורה צריכה ברכה ולכן גם נשים שפטורות מתלמוד תורה מברכות ברכת התורה. ולפי דבריו אפשר להבין שגם בלימוד בלי הבנה שאינו מקיים מצוה לשיטת המג"א יכול לברך (קונטרס מים זכים סימן ב).

ג. יש ענין שילד ישנן משניות בעל פה אפילו שאינו מבין מה שקורא, כמבואר בגמ' ליגרס איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר (דברי שי"ח עמוד תקסג).

ד. אמר שנים מקרא ואחד תרגום, ולא חשב על מה שאמר יצא ידי חובתו, ואפילו שאינו נחשב לימוד מכל מקום הרי אמר כפי שתיקנו חז"ל. ואפילו כאשר מבין פירוש רש"י יותר מתרגום, ואין יכול להספיק את שניהם, יעדיף לקרוא תרגום כתקנת חכמים (דרך שיחה חלק א עמוד ב).

תודה מיוחדת: יישר כח להג"ר דוד פלק שליט"א מחבר ספר בתורתו יגה, שמשם בסיס המאמר הנוכחי (חלק א עמוד קכה סעיף ב, מילואים סימן יב עמוד שצא).

של ברכת הכהנים, שפסוקים אלו כולם מבינים.

וכתב בערוך השולחן (סימן מז סעיף יד) הטעם שקבעו בברכת התורה, בקשות שיתן לנו חכמה ובינה ומתיקות ולב טהור לשמה, כי מצות תלמוד תורה יסודה בלב ובמוח, ואם לא בין מה שלומד אין לימוד כלום. טעם הדבר מדוע הבנת התורה מעכבת ואינו יכול לברך עליה, ביאר הג"ר ישראל דוד הארפענס שליט"א (במאמר נפלא שכתב על הנושא, קול התורה קובץ ס עמוד קסד), שעיקר הלימוד כדי שיביאנו לידי מעשה, וכשאנו מבין מה שלומד אינו יכול לקיימו.

כל לימוד: מאידך לדעת המהרי"ל (שו"ת מהרי"ל החדשות סימן מה), והמהר"ל (גבורות ה' פרק סב), מקיים מצות תלמוד תורה בקריאה אפילו בלי הבנה, ויכול לברך עליו ברכת התורה.

ונפק"מ לאדם שלא כיון להבין את פירוש הפסוקים שאומרים תכף לאחר ברכת התורה, כדי שיהיה עובר לעשייתו, ותלוי במחלוקת האם מקיים מצות תלמוד תורה בלי הבנה, ויתכן שלפחות צריך לדעת שאומר פסוקים של לימוד.

9. שנים מקרא ואחד תרגום

הבנה מעכבת: לדעת שו"ת הרדב"ז (חלק ג סימן תתסז) הקורא שנים מקרא ואחד תרגום ואינו מבין מה שקורא, לא קיים את המצוה. זו"ל הלבוש (אורח חיים סימן רפה סעיף א) חייבו חז"ל על כל אדם מישראל שישלים הפרשה בכל שבוע עם הציבורא שנים מקרא ואחד תרגום, כדי שיהא בקי בתורה.

וכתב החפ"ז (ליקוטי אמרים סימן ה) צריך כל איש ישראל לידע בכל שבת הסדרא ופירושה לפי כח שכלו, ומה שנהגו בכל ישראל לקרות שנים מקרא ואחד תרגום, היינו משום שעל ידי זה יתבונן בהמקרא ויתן לב להבין, אבל אם לא השיג ידיעה על ידי זה, מחוייב להתבונן ולדעת, ואז יהיה נחשב לו שלמד מקרא, כי בלאו הכי, אם לא הבין מה שאמר ומה שלמד, לא נחשב ללימוד כלל.

הבנה אינה מעכבת: מאידך לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני שבת חלק ד עמוד קטו) אם אינו מבין את המקרא יצא ידי חובה, ואם אינו מבין את התרגום יתכן שלא יצא.

ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (שעורי מרן הגריש"א ברכות דף ת. עמוד מ הערה פד) המבין את התרגום ואינו מכוון למה שקורא, יצא ידי חובה, ואינו כשאר תורה שבעל פה שאם אינו מכוין למה שקורא אינו מקיים מצות תלמוד תורה.

10. סיום מסכת

רק בהבנה: בערב פסח יש תענית בכורות, והמנהג שאם עושה סיום מותר לאכול. ולדעת שו"ת פרי השדה (חלק ב סימן צב, חלק ג סימן צא) והגר"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו חלק ב עמוד נז אות ח, ערב ראש השנה אות ט), והגר"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק ג פרק נד אות י,

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **הבנת הלימוד:** מצות תלמוד תורה היא להבין ולהשכיל, תחילה צריך למינרם בהתורה תהיה שגורה בפיו בהבנה בסיסית, ואחר כך ליסבר בהבנה עמוקה.
- ב. **פולמוס:** אם מבין הבנה בסיסית ודאי שנחשב לימוד, ונחלקו גדולי עולם, כאשר לומד בלי הבנה כלל, האם נחשב לימוד או לא, ונפק"מ האם קיים מצות תלמוד תורה. האם יכול לברך ברכת התורה. קריאת שמו"ת אם חייב להבין את הפסוקים שקורא. אם יכול לעשות סיום על מסכת לימוד בלי הבנה. ועוד.
- ג. **אינו לימוד:** יש אומרים שבלי הבנה לא נחשב לימוד כלל, ומקבל שכר רק על ההליכה והשהיה בבית המדרש, כי הלימוד בלי הבנה לא מביאו לידי מעשה. ויש אומרים שאפילו בלימוד המקרא ההבנה מעכבת.
- ד. **נחשב לימוד:** יש אומרים שנחשב לימוד גם בלי הבנה, ונאמרו השיטות הבאות: בתורה שבכתב נחשב לימוד בלי הבנה בתורה שבעל פה לא נחשב לימוד בלי הבנה. גם בנ"ך נחשב לימוד בלי הבנה. בכל התורה נחשב לימוד בלי הבנה. דוקא בלשון הקודש נחשב לימוד בלי הבנה. רק כשאינו יכול להבין נחשב לימוד בלי הבנה. אם אינו מבין מקיים רק 'ודברת בס' ולא 'ולמדת'.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן הזוכה בהגרלת גיליון 397 בסך 100 שקל מזומן האברך המופלג הג"ר מנחם מרדכי קניג שליט"א כולל 'אש דת למו' בית שמש

שאלה: מה הורו גדולי ישראל בפולמוס שיטות הלימוד בהבנת התורה?

מה נשתנה דורות האחרונים מדורות הראשונים לגבי צורת הלימוד? מהי שיטת החילוקים, שיטת הפלפול, שיטת בריסק, שיטת הלשיטות, שיטת ההגיון?

מה היתה שיטת החתם סופר, הגר"ח מבריסק, הג"ר שמעון שקופ, הג"ר אלחנן וסרמן הג"ר ברוך בער ליבוביץ?

מקורות: יחלק שלל (חלק 1 עמוד 25); חידושי הגר"ט (בהקדמה); מכתב מאליהו (חלק ג עמוד 55 עמוד 220, חלק ה עמוד 223); אור אלחנן (חלק א עמוד 25); מפיחם (עמוד 293); אבן האזל (הקדמה לקנין); אהל תורה (חלק א בפתיחה); כאיל תערוך (עמוד רכג); מפיחם (עמוד 293); שיעורי דעת (עמוד צד).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולחו 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש לע"נ הג"ר חיים ישראל ב"ר יואל יעקב זצ"ל ואשתו הרבנית הצדקנית מרת מלכה ב"ר יצחק זאב ע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

תורה בכל מצב

כתוב ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתמש כחו אפילו היה עני המתפרנס מהצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה.

מדויק הג"ר אליהו נחום קירשנבויש שליט"א (ונוהג לאומרו בשמחת שבע בברכות) שהרמב"ם מונה את כל סוגי המצבים בסדר עולה לפי דורות הקושי, שאדם מחויב לתלמוד תורה בכל מצב, ומסיים בסוף 'אפילו בעל אשה ובנים', מוכח מדברי הרמב"ם שהאתגר הכי גדול בעסק התורה, הוא עול אשה ובנים.

נושא הגיליון הבא:

'פולמוס שיטות הלימוד'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ירחמיאל גרשון בהג"ר צבי יהודה ארלשטיין זצוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד'

קו מידע הלכתי

02-5377-085

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

5047867@gmail.com

02-6507823 פקס

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט

שיעורים יומי עיון

בית הוראה טלפוני

ביורוי הלכה אקטואליים

קו מידע הלכתי

חוברות הדרכה